

Journalistit keskiluokan ytimessä

Yhteiskuntaluokkia koskeva sosiologinen tutkimus on ollut varsin vilkasta koko kuluva vuosikymmenen ajan niin meillä Suomessa kuin kansainvälisestikin. Palkkatyöläistyminen, kapitalismin muutoksista johtuva uusien keskiluokkien kasvu sekä yhteiskunnallisissa asenteissa ja -toiminnassa tapahtuneet muutokset ovat olleet monien tutkimusten teemoina (Luokkaprojekti 1984, Alestalo 1986, Kivinen 1987). Kaikissa Suomea koskevissa analyyseissä on todettu tärkeimmiksi luokkasuhteissa tapahtuneiksi muutoksiksi maatalousväestön nopea vähentyminen ja ns. uusien keskiluokkien kasvu.

Tiedotusvälineiden yhteiskunnallinen merkitys on kasvanut. Julkisuuden uudet muodot, välineiden määrän kasvu ja koveneva kilpailu ovat monin tavoin muuttaneet joukkotiedotuksen luonnetta ja alalla työskentelevien tilannetta. Suomalaisten journalistien yhteiskunnallista asemaa, tilannetta ja tietoisuutta on kuitenkin tutkittu vähän.

Toimittajat ovat pysyttäneet tuntemattomina. Syksyllä 1987 koottu Suomen Sanomalehtimiesten liiton järjestötutkimuksen empiirinen aineisto (ks. Kehälina-Melin 1988) sisältää joukon kysymyksiä, jotka mahdollistavat journalistien tilanteen ja tietoisuuden tarkastelun osana palkkatyöläisten sisäisen eriytymisen problematiikkaa. Lomakkeen palautti 817 vastaajaa ja vastausprosentiksi muodostui 58.

Luokkatutkimuksen tasot

Yhteiskuntaluokan käsite on sosiologian avainkäsitteitä. Yhteiskuntaluokka on myös yksi perustava kapitalistisen yhteiskunnan rakennetekijä. Mitä käsitteellä ymmärrämme?

Kirjoituksessaan **Suuri aloite** V.I. Lenin on esittänyt yleisen luokkamääritelmän. Sen mukaan luokat ovat suuria ihmisryhmiä, jotka eroavat toisistaan sen mukaan, mikä on niiden paikka yhteiskunnallisen tuotannon järjestelmässä, mikä on niiden suhde tuotantovälineisiin sekä miten ja missä määrin ne saavat osansa yhteiskunnallisesta rikkaudesta (Lenin 1977, 12). Leninillä luokat ovat yhteiskuntarakenteen perusryhmiä ja luokka-asetat määrytyvät suhteessa taloudellisen yhteiskuntamuodostuman kokonaisuuteen.

Yhteiskuntaluokkaa eriteltäessä on myös korostettu ilmiön historiallisuutta ja ihmisten toimintaa. Englantilainen historioitsija E.P. Thompson esittää, että yhteiskuntaluokka on jotakin joka tapahtuu ihmisten välisissä suhteissa. Sitä ei tule ymmärtää rakenteena tai edes käsitteenä, vaan historiallisena ilmiönä (Thompson 1964, 9-11).

Luokkatutkimus on usein samastettu luokkarakennetutkimukseksi. Luokkatutkimuksia on arvosteltu muun muassa siitä, että ne laativat todellisuudelle vieraita luokituksia joihin todellisuus pyritään pakottamaan (esim. Roos 1987). Silloin kun tutkimus pelkistyy vain ja ainoastaan luokkarakenteen tutkimukseksi täl-

lainen arvostelu on kohdallaan. Luokkarakennetutkimuksen tulisi olla luokkatutkimuksen lähtökohta, portaiden ensi askel.

Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksella toimivan **Vertailevan luokkarakenne- ja luokkatietoisuusprojektin** yhteydessä on esitetty näkemys, jonka mukaan luokkatutkimus olisi nähtävä viitenä eritasoisia ongelmia sisältävänä kokonaisuutena:

- 1) luokkarakenneanalyysi
- 2) luokkatilanteen rakenteistumisen tutkimus
- 3) luokkakokemuksen ja -tietoisuuden rakenteistumisen erittely
- 4) kollektiivisen intressiorganisoitumisen tutkimus
- 5) luokkien ja valtion välisten suhteiden erittely (esim. Blom 1983, 9-11).

Osa-alueet eivät muodosta mitään luonnollista jatkumoa, vaan niiden tarkasteluun liittyy aina katkoksia ja välitysongelmia, jotka olisi kussakin konkreettisessa tilanteessa kyettävä ratkaisemaan. Luokkaprojektissa on ratkaisuna ollut luokkatutkimuksen perättäisten kehien idea (Suomalaiset luokkakuvassa 1984, 36-38; Kivinen 1987, 16-21), jonka mukaan luokkarakenteen tutkimuksesta on edettävä luokkatilanteen rakenteistumisen, tietoisuuden ja yhteiskunnallisten voimien muodostumisen erittelyyn. Tutkimuksessa ei voida suoraan siirtyä rakenteesta yhteiskunnallisten voimien tutkimukseen, vaan tarvitaan tilanteiden ja tietoisuuden tarkastelua välittävänä vaiheena.

Seuraavassa suomalaisten journalistien aseman ja tietoisuuden tarkastelussa noudatetaan tätä metodologista ideaa.

Journalistien luokkatilanne

Keitä ovat journalistit? Mikä on heidän luokka-asemansa? Miten he suhtautuvat yhteiskuntaan ja sen muuttamiseen?

Toimittajien yhteiskunnallisen tilanteen kartoittaminen on aloitettava heidän luokka-asemansa erittelyllä. Lisensiaattitutkimuksessaan **Parempien piirien ihmisiä** Markku

Kivinen (1987) kehittää uutta teoriaa palkkatyöläisten sisäisestä eriytymisestä. Hänen tutkimuskohteenaan ovat ennen muuta ns. uudet keskiluokat. Tutkimuksen lähtökohtana on amerikkalaisen sosiologin Erik Olin Wrightin ristiriitaisia luokka-asemia koskevan ajatuskuvion kritiikki. Tunnetussa teoriassaan Wright esittää, että modernissa kapitalistisessa yhteiskunnassa huomattava osa palkkatyöläisistä kuuluu yhteiskunnan perusluokkien, työväenluokan ja porvariston, välissä sijaitseviin ristiriitaisiin luokkaryhmiin (Wright 1978). Wrightin mukaan ristiriitaisia luokka-asemia on yritysten huippujohdosta välittömään työnjohtoon ja hoivatyöhön. Wrightin teoriassa luokka-aseman määrittää ennen muuta työntekijän suhde työelämän auktoriteetti- ja herruussuhteisiin. Kivisen mukaan olennaista on tutkia erilaisten henkisen työn muotojen ja herruussuhteiden kombinaatioita luokkakriteerien täsmällisen sisälön määrittämiseksi (Kivinen 1987, 76-79). Uusien keskiluokkien osalta tämä merkitsee sitä, että työpaikkaa koskevaan päätöksentekoon osallistumisen lisäksi on tarkasteltava työn itsenäisyyttä.

Kivisen monitahoinen analyysi voidaan kiteyttää seuraavasti: palkkatyöntekijät jakaantuvat kolmeen luokkaryhmään: uuden keskiluokan ytimeen, uuden keskiluokan reuna-ryhmiin ja työväenluokkaan (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Suomalaisten palkkatyöntekijöiden luokka-asetat (%)

Uuden keskiluokan ydin 25
- pääoma-adekvaatti autonomian tyyppi 10 ¹
- professionaalit 8
- tieteellis-tekninen sivistyneistö 5
- virastotyön johtavat 2
Uuden keskiluokan reunaryhmät 25
- ammattimiehet 8
- hoivatyöntekijät 7
- pienyrityksen autonomiset 6
- joht. asemassa olevat ei-autonomiset 3
- virastotyön ei-johtavat 1
Työväenluokka 50

(Lähde: Kivinen 1987, 196)

Kivisen mukaan uuden keskiluokan ytimen muodostavat kaikki professionaaliseen (akateemiseen, HM), tieteellis-tekniseen ja pääoma-adekvaattiin työn autonomian tyyppiin kuuluvat manageriaalisesta asemasta riippumatta. Lisäksi siihen kuuluvat virastotyön johdotehtävissä toimivat. Sen sijaan hoivatyön, ammattimiehen ja pienyrityksen autonomian tyyppisiin kuuluvat sekä virastotyön autonomisissa suoritusasteen tehtävissä olevat muodostavat joukon uusien keskiluokkien ytimen ja työväenluokan välimaastoon sijoituvia ristiriitaisia luokkaryhmiä. Niiden luokkatilanteessa on sekä uusien keskiluokkien ytimelle että työväenluokalle luonteenomaisia piirteitä (ibid., 195). Muut palkkatyöläiset kuuluvat työväenluokkaan. Toisin sanoen he ovat suoritustehtävissä, eikä heillä ei ole työssään autonomiaa. Palkkatyöläisistä puolet kuuluu uusiin keskiluokkiin ja puolet työväenluokkaan.

Teesimme on, että journalistit ovat niin asemaltaan kuin tilanteeltaankin osa uusien keskiluokkien ydintä. Taulukkoon 2 on koottu joukko indikaattoreita, jotka kuvaavat journalistien työtilannetta.

Journalistit eivät muodosta mitään yhtä ja yhtenäistä ammattikuntaa, vaan eriytyvät sisäisesti monin tavoin. Keskeiset eriytymisen linjat journalistien työssä liittyvät välineeseen (lehdistö/RTV) ja asemaan (esimiestehtävät/suoritustehtävät). Molempiin liittyy läheisesti myös yhteiskunnan sukupuolijärjestelmä; naiset työskentelevät miehiä useammin aikakauslehdistössä ja miehet kaksi kertaa naisia yleisemmin esimiestehtävissä. Journalistien ammattikunta on Suomessa harvinaisen tasapainoammatti: miehiä ja naisia on jokseenkin yhtä paljon. Varsinaiset kirjoittavat toimittajat muodostavat journalistikunnan ytimen, heitä on yli puolet SSL:n jäsenistä. Esimiesasemissa olevia päällikkötoimittajia ja toimitussihteereitä on jäsenistöstä noin neljännes, heistä valtaosa on miehiä.

Journalistin ammattiin on ainakin periaatteessa mahdollista tulla monia eri väyliä. Neljännes tutkimukseen vastanneista on saanut

Taulukko 2. Journalistien työtilanne (%)

Työpaikka

Sanomalehti 47
Aikakauslehti 19
Radio ja TV 20
Muu 14

Tehtävä

Päällikkötoimittaja 13
Toimitussihteeri 11
Toimittaja 57
Muu 19

Koulutus

Alan tutkinto 25
Muu alan koulutus 20
Muun alan koulutus 16

Keskimääräiset kuukausitulot

Alle 8.000 mk 26
8.000 - 10.000 mk 29
Yli 10.000 mk 44

Esimiestehtävät

Työnjohdotehtävissä 34 (pääll. toimittajista 94)
Päättää työvoiman määrästä 5 (pt 25)
Päättää budjetista 6 (pt 25)
Päättää juttujen linjasta 29 (pt 85)

Työorientaatiot

Samastuu työn sisältöön 60
Välineellinen asenne työhön 35

Ollut työttömänä viimeisten 5 vuoden aikana

Kyllä 8

Voi valita juttujensa aiheet vapaasti

Aina tai usein 81

Journalistista vapautta rajoittaa eniten

Kustantaja 29
Itsesensuuri 24

Tekninen muutos vaikuttanut työhön

Myönteisesti 68
Kielteisesti 8
Ei vaikutusta 23

Arvioita tiedonvälityksen tulevaisuudesta

Työn arvostus kasvaa 30, laskee 26
Yleisön kiinnostus kasvaa 26, vähenee 49
Ammattieettisten sääntöjen noudattaminen kasvaa 16, vähenee 50

(Lähde: Kehälinna-Melin 1988, 17-29)

amatillisen koulutuksensa varsinaisissa alan oppilaitoksissa. Monet ovat siirtyneet kesken korkeakouluopintojensa työelämään. Tiedotusalan korkeakoulututkinto on melkein joka kolmannella kirjoittavalla toimittajalla ja toimitussihteerillä. Muun alan ammatillinen koulutus on myös melko monella. Pääkaupunkiseudulla on muuta maata parempi koulutustaso, samoin kaupungeissa.

Journalistien koulutustaso on selvästi korkeampi kuin palkkatyöläisten keskimäärin. Perusasteen jälkeistä koulutusta on koko väestöstä saanut noin 39% ja journalisteista yli 80% (Kehälinna-Melin 1988, 13).

Melkein puolella SSL:n jäsenistä keskimääräiset kuukausiansiot ylittävät 10.000 markkaa. Alle 6.000 markkaa kuukaudessa ansaitsee harvempi kuin yksi kymmenestä. Naisten kokonaisansiot ovat keskimäärin kolmanneksen alhaisemmat kuin miesten ansiot. Tuloerot ovat suuria, vaikka asema ja tehtävät vakioidaankin. Esimerkiksi naispuolisista toimitussihteereistä noin kolmanneksen tulot ylittävät 10.000 mk, miehistä 69% ansaitsee yli 10.000 mk kuukaudessa (Kehälinna-Melin 1988, 20). Keskimääräistä paremmin ansaitsevat aikakauslehdissä ja radiossa tai TV:ssä työskentelevät. Selvästi muita huomattavasti ansaitsevat taas freelancerit.

Journalistien tulot ovat paremmat kuin palkansaajien tulot keskimäärin. Esimerkiksi kuntasektorin keskimääräinen kuukausitulo oli syksyllä 1986 6.314 markkaa, teollisuuden toimihenkilöiden 7.807 ja yksityisen palvelulohkon ylempien toimihenkilöiden 9.826 markkaa (Tilastokeskus 1987).

Journalistien työ ei ole vain juttujen tekoa. Työnjohdollisissa tehtävissä on joka kolmas SSL:n jäsen. Suhteellisesti eniten työnjohtotehtäviä on aikakauslehdissä ja radiossa ja televisiossa. Lähes joka viidennellä on alaisia. Työpaikan henkilökunnan määrästä päättämiseen osallistuu viisi prosenttia SSL:n jäsenistä, päällikkötoimittajista yli viidennes. Kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti osallistuvansa työpaikkansa talousarviosta päättämiseen, päällikkötoimittajista neljännes. Journalistien mahdollisuudet vaikuttaa työpaikkansa varsinaisiin liikkeenjohdollisiin toimiin ovat vähäisiä. Sen sijaan tuotteen sisällöstä, eli juttujen yleisestä linjasta päättämiseen he osallistuvat selvästi useammin.

Työ on journalisteille tärkeä elämänalue, jota tehdään, koska se koetaan mielenkiintoiseksi. Tässäkin suhteessa journalistit edustavat uutta keskiluokkaa. **Suomalaiset luokka-**

kuovassa (1984) tutkimuksessa nimittäin havaittiin, että työväenluokka suhtautuu välineellisesti työhönsä (työtä tehdään vain siitä saatavan palkan takia) ja keskiryhmät samastuvat työnsä sisältöihin.

Ylivoimaisesti tärkeimpänä piirteenä nykyisessä työssään journalistit pitävät sen mielenkiintoisuutta ja vaihtelevuutta. Päällikkötoimittajat ja toimittajat samastuvat muita ryhmiä voimakkaammin työhönsä. toimitussihteerit korostavat muita enemmän palkkaa ja työpaikan pysyvyyttä.

Työhön kiinnittyminen näkyy työtyytyväisyytenä. Kolme vastaajaa neljästä ilmoittaa olevansa erittäin tyytyväinen tai melko tyytyväinen nykyiseen työhönsä (Kehälinna-Melin 1988, 87). Työhön kiinnittymisellä on luonnollinen perustansa: journalistien työ on hyvin palkattua ja itsenäistä. Vaikutusmahdollisuudet oman työn järjestelyihin ovat enemmän kuin kaksinkertaiset SAK:n jäsenistöön verrattuna (Kehälinna-Melin 1987, 18). Luonnollisesti mikään työ ei ole pelkkää ruusuilla tanssimista. Myös journalistien työhön liittyy epäkohtia: suurimmiksi koettiin kiire, työn huono organisointi ja sopimattomat työajat.

Työtilanteeseen liittyy myös kysymys journalistisesta vapaudesta. Pertti Hemánuksen mukaan journalistinen vapaus on monimutkainen ilmiö, jota on pohdittava esimerkiksi suhteessa työtyytyväisyyteen (Hemánus 1983, 187-189). Päällikkötoimittajien ja muiden väliset käsityserot journalistisen työn vapaudesta Hemánus tulkitsee asemaeron aiheuttamiseksi. Journalistinen vapaus koetaan ainakin tällä hetkellä suureksi. Kahdeksan kymmenestä vastaajasta voi valita juttujensa aiheet ainakin melko vapaasti. Vain kaksi prosenttia ilmoitti, että heitä on kielletty usein tekemästä jotain määrättyä juttua. Yli puolta ei ole kielletty koskaan jonkin tietyn aiheen käsittelyä. Suurimpana journalistista vapautta rajoittavana tekijänä pidettiin kuitenkin kustantajan linjaa.

Markku Kivinen on vertaillut eräiden uuden keskiluokan ryhmien työtilannetta työväenluokkaan (Kivinen 1987, 94-102). Vertailut

koskivat muun muassa koulutusta, palkkausta, työn rasittavuutta, työn kehittävyttä ja työn itsenäisyyttä. Kivisen kriteereillä journalistit ovat osa uuden keskiluokan ydintä. Niin koulutuksen, palkkauksen, manageriaalisen aseman, työorientaatioiden kuin työn itsenäisyydenkin suhteen journalistien tilanne on osa uuden keskiluokan ytimen tilannetta. On kuitenkin syytä korostaa, että journalistit eivät muodosta mitään homogeenista ammattikuntaa. Työ on erilaista miehillä ja naisilla, erilaista lehdistössä ja televisiossa sekä erilaista esimiestehtävissä toimivilla ja varsinaisilla toimittajilla.

Suomalainen journalistikunta on sosiaaliselta taustaltaan keskiluokkaista. Sosiaalisen lähtöaseman keskiluokkaisuus näyttäisi tulosten mukaan edelleen yleistävän. Alle 30-vuotiaista joka toinen on lähtöisin toimihenkilökodista. Journalistien keskiluokkaisuus ei historiallisesti ole mikään uusi ja vain yhteiskunnan toimihenkilöistymiseen ja keskiluokkaisuuteen liittyvä ilmiö. Raino Vehmas kirjasi saman havainnon jo 1960-luvulla (Vehmas 1963).

Journalistien yhteiskunnallinen tietoisuus

Mitkä tekijät luonnehtivat journalistien tietoisuutta? Kuinka selkeästi uusien keskiluokkien tietoisuudelle ominaiset piirteet tulevat esiin journalistien asenteissa ja ajattelutavoissa?

Luokkaprojekti lähestyi suomalaisten palkkatyöläisten tietoisuutta saksalaisen Werner Kuderan johtaman tutkijaryhmän käyttämää jäsenystä hyödyntäen (Kudera et al. 1979). Luokkaprojektissa piirrettiin palkkatyöläisten tietoisuuden kokonaisprofiilia seuraavilla teema-alueilla:

- 1) työvoiman kuluminen
- 2) työorientaatiot
- 3) palkka, tulonjako ja yrittämishalu
- 4) työaika ja työn ulkopuolinen aika
- 5) työpaikkatason etujenpuolustus ja ammattiyhdistystoiminta
- 6) valtiokansalaisuus ja poliittinen järjestelmä

- 7) kokonaiskäsitys yhteiskunnasta ja näkemys yhteiskunnan muuttamisen suunnista

(Luokkaprojekti 1984, 422)

Työn luonteeseen, työorientaatioihin ja palkkaukseen liittyviä piirteitä olemme pohtineet jo edellä työtilanteen rakenteistumisen tarkastelun yhteydessä. SSL:n jäsentutkimuksen keskeinen tavoite oli tuottaa tietoa journalistien suhteesta omaan liittoonsa. Tutkimuksessa selvitettiin jäsenten ammattiyhdistysaktiivisuutta, mielipiteitä vaikutusmahdollisuuksista omassa liitossaan sekä työmarkkinapoliittisia asenteita.

Taulukko 3. Piirteitä journalistien tietoisuudesta (%)

Ay-jäsenyyden syyt

Etujen ajaminen	41
Sananvapauden puolustaminen	22
Työttömyysturva	16
Muut syyt	21

Vaikutusmahdollisuuksia liiton toimintaan

Voi vaikuttaa paljon tai melko paljon	6
Voi vaikuttaa melko tai erittäin vähän	81
Saa riittävästi tietoa toiminnasta	85

Liikaa valtaa yhteiskunnassa

Pankeilla	86
Suuryrityksillä	81
Virkamiehillä	65
Puolueilla	60

Käsitys yhteiskunnall. päätöksenteon mallista

Korporatistinen	58
Luokkakantainen	23
Parlamentaarinen	19

Suhtautuminen konsensukseen

Myönteinen	24
Kriittinen	57

Poliittisesti apaattisia

(Lähde: Kehälina-Melin 1988, 32-41)

Journalisteilla on selkeä ja jäsentynyt kuva siitä, miksi he ovat ammatillisesti järjestäytyneitä. Yli puolet SSL:n jäsenistä ilmoitti jäsenyytensä perusteeksi työ- ja palkkaehtojen ajamisen tai työttömyysturvan saamisen. Noin viidennes katsoo jäsenyytensä ensisijaiseksi

syyksi sen, että journalistit tarvitsevat sananvapautta ja journalistien oikeuksia puolustavan organisaation (Kehälinna-Melin 1988, 49).

Tiedonsaanti ammattiliiton toiminnasta ja vaikutusmahdollisuudet liitossa koettiin ristiriitaisesti. Tiedonkulkuun oltiin hyvinkin tyytyväisiä järjestöorganisaation kaikilla tasoilla. Sen sijaan vaikutusmahdollisuudet koettiin varsin vähäisiksi. Parhaiten koettiin voitavan vaikuttaa omaan toimitusosastoon ja heikoimmin liittoon. Ammattiliiton toimintaan osallistumisen motiiveista tärkeimmäksi nousi halu vaikuttaa palkka- ja työehtoihin.

Journalistit osallistuvat ammattiyhdistystoimintaan aktiivisemmin kuin perinteisiin työväenluokan liittoihin kuuluvat. Sama koskee myös muita toimihenkilöjärjestöjä verrattuna SAK:oon. Tärkeä havainto on, että naiset käyttävät SSL:ssa selvästi aktiivimmin jäsenoikeuksiaan kuin naiset SAK:n liitoissa.

Mielenkiintoisimmat ammattiyhdistystoimintaa koskevat tulokset liittyvät työmarkkinapolitiikkaan. Jäsenten näkemysten mukaan liitto on menestynyt varsin hyvin jäsenen edunvalvonnassa. Muihin liittoihin verrattuna sen katsottiin menestyneen parhaiten. (Kehälinna-Melin 1988, 67). Monissa tutkimuksissa on käytetty samaa järjestöjen menestymistä vertailevaa kysymystä. Tuloksena on yleensä ollut, että oman liiton tai keskusjärjestön katsotaan menestyneen muita huomnommin. Journalistit eivät näy tuntevan palkansaajille luonteenomaista naapurikateutta.

SSL:n jäsentutkimukseen liittyi laaja yhteiskunnallisia asenteita ja yhteiskunnallista osallistumista kartoittanut kysymyssarja, jonka hyödyntämisessä on vielä runsaasti mahdollisuuksia (ks. taulukko 3.). Lomakkeella tiedusteltiin mm. vastaajien käsityksiä yhteiskunnallisesta vallankäytöstä, yhteiskunnallisen päätöksenteon luonteesta ja yhteiskunnallisista ristiriidoista. Journalistien mielestä suomalaisessa yhteiskunnassa valtaa on selvästi liikaa keskeisillä taloudellisilla instituutioilla, jonkin verran liikaa poliittisilla instituutioilla ja selvästi liian vähän kulttuurisilla

instituutioilla (pois lukien **Helsingin Sanomat**). Taloudellista valtaa hallussaan pitävien laitosten ei myöskään katsota edistävän tavalisten ihmisten tärkeäksi kokemia asioita.

Journalistit katsovat yhteiskunnallisen päätöksenteon muuttuneen korporatistiseksi. Yli puolet vastaajista on sitä mieltä, että tärkeät yhteiskunnalliset päätökset syntyvät johtavien virkamiesten ja eturyhmien neuvottelutuloksena. Journalistit eivät enää usko konsensusseen. Vain vajaa neljännes vastaajista kannattaa omista eduista tinkimistä kilpailukyvyyn vuoksi. Kärkevimmin konsensusta vastaan ovat nuoret ja toimitussihteerit.

Yllättävää kyllä, journalistit ovat poliittisesti sängen apaattisia ja tuntevat suurta poliittista voimattomuutta. Melkein puolet vastaajista on sitä mieltä, että mikään puolue ei aja heidän tärkeäksi kokemiaan asioita. Yli puolet katsoo, että heidän asemassaan olevat ihmiset eivät voi vaikuttaa siihen mitä hallitus tekee. Luokkatutkimuksen yleinen havainto on ollut, että poliittinen apaattisuus on selvästi suurempaa työväenluokan kuin keskiluokkien piirissä (Suomalaiset luokkakuvassa 1984, 436). Näyttää kuitenkin siltä, että suomalaiset journalistit ovat poliittisesti apaattisempia kuin työväenluokka.

Onko voimattomuuden kokemisessa kyse journalistien asemaan ja tehtäviin liittyvästä asennoitumisesta vai aidosta vaikutusmahdollisuuksien puutteesta on kysymys, jota tulisi pohtia perusteellisemminkin. SSL:n järjestötutkimuksen aineiston perusteella tuntuisi siltä kuin journalistien tulisi ainakin näyttäytyä poliittisesti apaattisina. Toimittajalla ei kuulu olla poliittista valtaa. Journalistit kuuluvat jäsenenä moniin järjestöihin, myös poliittisiin puolueisiin useammin kuin aikuisväestö keskimäärin, ja tuskinpa he ovat voimattomampia kuin muu väestö.

Kartoitimme myös journalistien käsityksiä yhteiskunnallisista ristiriidoista. Kuluvan vuosikymmenen aikana ovat perinteiset talonpoikaisen ja teollisen yhteiskunnan rakenteet muuttuneet. Tämä on merkinnyt myös monien perinteisten ristiriitojen merkityksen vä-

hentymistä. Uusia ristiriitoja on puolestaan syntynyt kansalaisyhteiskunnan alueelle mm. yhteiskunnalliseen sukupuoleen tai alueelliseen eriytymiseen liittyen. Journalistit pitävät tällä hetkellä voimakkaimpana yritysten ja luonnonsuojelun välistä ristiriitaa. Toiseksi kärkevämpänä pidettiin kovien ja pehmeiden arvojen välistä vastakohtaisuutta (Kehälinna-Melin 1988, 32). Kaikkiaan journalistit katsoivat yhteiskunnan sisältävän paljon ja kärkeviä ristiriitoja.

Journalistit samastuvat keskiluokkaan, yli puolet katsoo kuuluvansa keskiluokkaan. SAK:n jäsenistä enemmän kuin kaksi kolmesta samastuu työväenluokkaan. Journalisteista työväenluokkaan samastuvia on runsas kymmenes. Nuoret ilmoittavat muita useammin, että he eivät kuulu mihinkään yhteiskuntaluokkaan, samoin maaseudulla asuvat.

Palkkatyöläisten tietoisuutta käsittelevissä tutkimuksissa (Luokkaprojekti 1984, Kivinen 1987) on havaittu, että on olemassa tärkeitä tietoisuuden piirteitä, jotka ovat yhteisiä kaikille palkkatyöläisille. Tällaisia ovat elämän asenteiden perhekeskeisyys, ammattiyhdistysliikkeen jäsenyys, parlamentarismi-illuusiot ja poliittinen apatia. Uusien keskiluokkien ydin eroaa keskiluokan reunaryhmistä ja työväenluokasta siinä, että sen kohdalla ei voida puhua ristiriitaisesti määräytyneestä tietoisuudesta kuten työväenluokan kohdalla (Kivinen 1987, 180). Uusien keskiluokkien ytimen tietoisuuteen ei liity selviä alistamisen tai epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia.

Myös tietoisuudeltaan journalistit ovat osa uuden keskiluokan ydintä. Journalistit samastuvat vahvasti työhönsä, he osallistuvat aktiivisesti yhdistystoimintaan, heillä on oma ammattijärjestötoimintansa jne. Myöskään yhteiskunnallisilta asenteiltaan journalistit eivät juuri eroa uuden keskiluokan ytimeä. Journalistit ovat suomalaisen yhteiskunnan julkista kuvaa luova ja välittävä ammattikunta, jonka omat yhteiskuntaa koskevat käsitykset ovat kuitenkin ristiriitaisia. Journalistien yhteiskuntakuvaa voi luonnehtia fragmentoituneeksi. He katsovat esimerkiksi, että pan-

keilla ja suuryrityksillä on liikaa valtaa, mutta samalla keskeiset päätökset tehdään korporatistisesti. Journalistit asennoituvat kriittisesti konsensukseen, mutta luovat ja uusintavat työssään konsensusta.

Yksityisinä ihmisinä journalistit suhtautuvat nyky-yhteiskuntaan kriittisesti. He katsovat myös, että journalismin tehtävänä on valvoa ja arvostella vallankäyttöä. Jostain syystä tämä kriittisyys katoaa heidän päivittäisessä työssään. Johtuuko suomalaisen journalismin särmättömyys ja matala profiili sitten toimittajien ainaisesta kiireestä, kustantajien linjata vai henkisestä laiskuudesta on kysymys, josta tulisi jatkossa keskustella.

Journalistikunnan sisäistä eriytymistä tulisi pohtia vakavasti. Sukupuoleen, ikään, välineeseen ja asemaan liittyvät eriyttävät tekijät jakavat journalisteja. On odotettavissa, että tiedonvälityksen osittuminen, lisääntyvä kaupallistuminen ja koveneva kilpailu edelleen pirstovat journalismia ja journalistien ammattikuntaa.

SSL:n tutkimukseen vastanneet suhtautuivat erittäin pessimistisesti työnsä ammattieettisten sääntöjen tulevaisuuteen. Ainakin mainonnan kohdalla vaara on suuri. Tiedonvälityksen tavaramuoto korostuu entisestään. Taloudellinen rationaalisuus korostuu eri välineissä journalismin kustannuksella. Lehdistön omistussuhteiden muutokset muuttavat journalistien asemaa lisäten epävarmuutta. Tällaiset tekijät uhkaavat journalistien työtilanteen vakautta, samalla ne uhkaavat myös suomalaisen journalismin tasoa ja uskoa sen kehitykseen.

Viitteet

¹Kivinen nimittää pääoma-adekvaatiksi autonomiaksi sellaista autonomiaa, joka ei perustu ryhmän omien eriytyisten valtaresurssien käyttöön, vaan kokonaispääoman tehtävien eriytymiseen. Se liittyy manageriaalis-työnjohdollisiin ja pääoman kierron tehtäviin (Kivinen 1987, 63).

Kirjallisuus

- ALESTALO, M. Structural Change, Classes and the State. Finland in an historical and comparative perspective. Helsinki, 1986.
- BLOM, R. Luokkateorian alalogiikasta. Teoksessa Blom (ym.) Tutkimuksia luokkateoriasta. Tampere, 1983.
- HEMÁNUS, P. Journalistinen vapaus. Helsinki, 1983.
- KEHÄLINNA, H. & MELIN, H. Raportti ammattiyhdistysaktiivisuudesta. Helsinki, 1987.
- KEHÄLINNA, H. & MELIN, H.. Tuntemattomat toimittajat. Helsinki, 1988.
- KIVINEN, M. Parempien piirien ihmisiä. Jyväskylä, 1987.
- KUDERA, W. (et al.) Gesellschaftliches und politisches Bewusstsein von Arbeitern. Eine empirische Untersuchung. Frankfurt, 1979.
- LENIN, V.I. Valitut teokset kymmenessä osassa, osa 9. Moskova, 1977.
- LUOKKAPROJEKTI: Suomalaiset luokkakuvassa. Jyväskylä, 1984.
- ROOS, J-P. Luokkakuvaa on retusoitu. Raportissa BLOM, R. & MELIN, H. (toim.): Keskustelua luokkatutkimuksen ongelmista. Tampere, 1987.
- THOMPSON, E.P. The Making of English Working Class. Harmondsworth, 1964.
- TILASTOKESKUS: Korpilammelta Joensuuhun. Suomi tilastoina. Helsinki, 1987.
- VEHMAS, R. Lehtimieskunnan ammattirakenne ja sen muuttuminen 1900-luvulla. Turku, 1963.
- WRIGHT, E.O. Class, Crisis and the State. London, 1978.

Numeron kirjoittajat:

- Alitalo, Simo, toimittaja, Turku.
- Halonen, Irma Kaarina, vs. lehtori, Tampereen yliopisto.
- Hemánus, Pertti, professori, Tampereen yliopisto.
- Hujanen, Taisto, yliassistentti, Tampereen yliopisto.
- Jyrkiäinen, Jyrki, vs. apulaisprofessori, Tampereen yliopisto.
- Kehälinna, Heikki, suunnittelija, KTV.
- Melin, Harri, assistentti, Tampereen yliopisto.
- Mäkinen, Helena, assistentti, Helsingin yliopisto.
- Mäntylä, Jorma, assistentti, Tampereen yliopisto.
- Nyman, Lars-Erk, tutkija, Helsinki.
- Pietilä, Kauko, tutkija, Tampereen yliopisto.
- Rahkonen, Keijo, tutkija, Helsingin yliopisto.
- Winship, Janice, tutkija, Polytechnic of Wolverhampton, Iso-Britannia.